
Слищенко Т. А., Іванова Т. Д.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка
В. Лазаряна, Науково-технічна бібліотека (м. Дніпро, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ:
ТРАДИЦІЙНІ ТА ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ
БІБЛІОТЕКИ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ
АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА)**

У роботі розглянуто особливості процесу комплектування фонду сучасної бібліотеки ЗВО у змінюваному середовищі на прикладі діяльності науково-технічної бібліотеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (ДНУЗТ). Особливу увагу направлено на формування фонду електронними ресурсами відкритого доступу.

Ключові слова: університетська бібліотека; ДНУЗТ, комплектування фондів; електронні ресурси; відкритий доступ; авторське право

Slyshchenko T. A., Ivanova T. D.

Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan,
Scientific and Technical Library (Dnipro, Ukraine)

**PECULIARITIES OF THE PROCESS OF PURCHASING THE FUND:
TRADITIONAL AND ELECTRONIC RESOURCES (BY EXPERIENCE OF
THE LIBRARY AT DNIPRO NATIONAL UNIVERSITY OF RAILWAY
TRANSPORT NAMED AFTER ACADEMICIAN V. LAZARYAN)**

The paper deals with the peculiarities of the process of manning of the modern library of the ZVO in a changing environment on the example of the activity of the Scientific and Technical Library of the Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (DNUZT). Particular attention is paid to the creation of a fund of open access electronic resources.

Keywords: university library; DNURT; acquisition; electronic resources; open access; copyright

У Законі України «Про вищу освіту» (2014) наголошено на потребі подальшого «розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти». Українська влада ідеї щодо діджиталізації освіти вважає одними із пріоритетів на шляху до змін.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, охоплюючи і систему вищої освіти, ставлять перед університетською спільнотою непросте завдання: готувати кваліфікованих,

високоосвічених, усебічно обізнаних спеціалістів, добре орієнтованих у соціумі. Виконуючи це завдання, університет створює й розвиває внутрішній інфопростір та інтегрується в зовнішню інфраструктуру освітньо-наукових комунікацій.

Значна міра відповідальності за формування інформаційного простору лягає на університетські бібліотеки – основних утримувачів документних фондів (друкованих, електронних). Це передбачено місією бібліотеки – бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального та науково-дослідного процесів ЗВО.

Науково-технічна бібліотека Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ, <https://library.diit.edu.ua>) сьогодні – це потужний інформаційний науково-освітній осередок, що передбачає повне й оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів, не зважаючи на цифровий чи друкований формат представлення інформації. При цьому ресурси та послуги бібліотеки повинні бути максимально доступними для користувачів.

Хоча престиж кожної бібліотеки визначається не тільки багатством та якістю бібліотечних ресурсів, доступністю різноманітних колекцій, але й різноманітністю послуг, ми в цій роботі звернемо увагу на діяльність комплектаторів. Незважаючи на те, що в деяких бібліотеках відділи комплектування займаються організацією (передплатою) доступів до світових баз даних науково-технічної інформації, цифрові ресурси яких теж складають частину бібліотечних колекцій, у нашій роботі ми цю діяльність не розглядаємо.

Формування фондів (друкованих та електронних) бібліотеки – один із головних напрямів її діяльності. Важливою складовою формування фонду є процес комплектування, якість, повнота й постійне оновлення якого впливає на рівень інформаційно-бібліотечного та бібліографічного обслуговування користувачів.

На червень 2019 р. загальний фонд складає 950 тис. примірників друкованих та електронних видань (без мережевих ресурсів).

Внаслідок тривалої економічної кризи в Україні значно скоротилися асигнування університетських бібліотек на придбання книг і періодичних видань, система традиційного комплектування є порушеною, що робить неможливим своєчасне й повне комплектування фондів. Саме тому протягом 2016 – 2019 рр. ранжування основних джерел надходження літератури до фонду бібліотеки ДНУЗТ, враховуючи галузеву специфіку діяльності університету, визначає наступну картину:

-
- власні видання редакційно-видавничого відділу університету (РВВ) – 48 %;
 - подарунки від авторів, організацій (в основному «Укрзалізниці»), фондів, з особистих колекцій викладачів університету та інших користувачів нашої бібліотеки – 36 %;
 - продукція видавництв і книготорговельних організацій – 16 %.

Слід підкреслити, що основними джерелами надходжень літератури, наприклад, у 2010 – 2014 рр., були книги зовнішніх видавництв і книготорговельних організацій, які складали майже 50 %.

Незважаючи на те, що сьогодні друкована література, яку видає РВВ університету, складає найбільший відсоток у комплектуванні, продовження дефіциту фінансування унеможливить навіть це (на перший погляд) стає джерело поповнення бібліотечного фонду.

Безумовно, це активізує пошук нових форм комплектування. Для бібліотеки ДНУЗТ – це, у першу чергу, діяльність, пов'язана з ресурсами відкритого доступу.

Сьогодні навчання студентів, у т. ч. дистанційне, інформаційно підкріплюється цифровими виданнями, які знаходяться у вільному доступі всесвітньої мережі. Безумовно, здебільшого це видання англійською, німецькою, іспанською, французькою, польською та іншими мовами, доступними за умов ліцензій Creative Commons (CC).

Поповнення цифрових колекцій бібліотеки ДНУЗТ виданнями, що знаходяться у відкритому доступі (ВД), можна представити як алгоритм, послідовність дій якого буде наступною:

1. Створення в АБІС «ІРБІС» допоміжної робочої бази даних «WORK1 – Робоча база даних для відділу комплектування».
2. Створення в загальному Електронному каталозі (web-каталозі) АБІС «ІРБІС» окремої тематичної бази даних (БД) «Мережеві ресурси».
3. Визначення адрес цифрових об'єктів (сайтів, баз даних тощо), які представляють цифрові ресурси ВД (в основному за ліцензією CC).
4. Постійний моніторинг визначених адрес.
5. Визначення позицій: відображення лише посилання на сайт утримувача; можливість завантаження повного тексту документа на сервер бібліотеки; перенесення створеного запису в БД «Мережеві ресурси».
6. Виконання операції.

Використовуючи можливості новітніх технологій, бібліотека ДНУЗТ поліпшує якість формування фонду, проводячи постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою АРМ «Книгозабезпеченість» АБІС «ІРБІС». Особливу увагу під час комплектування документами звертають на замовлення від кафедр для доукомплектування профільних дисциплін, а також тих дисциплін кафедр, які проходять акредитацію.

Так, працюючи з англomовним сайтом профільної навчальної літератури відкритого доступу Open Textbook Library (<https://open.umn.edu/opentextbooks/>), визначаємо та відбираємо літературу, що відповідає замовленням кафедр. Сайт Open Textbook Library дозволяє користуватись (скачувати) навчальною літературою, що отримала ліцензію Creative Commons (CC).

Рис. 1. Стартова сторінка сайту Open Textbook Library

До бази даних «WORK1 – Робоча база даних для відділу комплектування» заносимо метадані обраних документів з обов’язковим включенням посилання на сайт утримувача

(<https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/fundamentals-of-infrastructure-management>);

завантажуємо повні тексти найбільш затребуваних документів на сервер бібліотеки з додаванням до метаданих посилання на локальну копію.

Створені записи переносимо у базу даних «Мережеві ресурси».

Локальні копії документів стають доступними після авторизації на сайті бібліотеки (рис. 2).

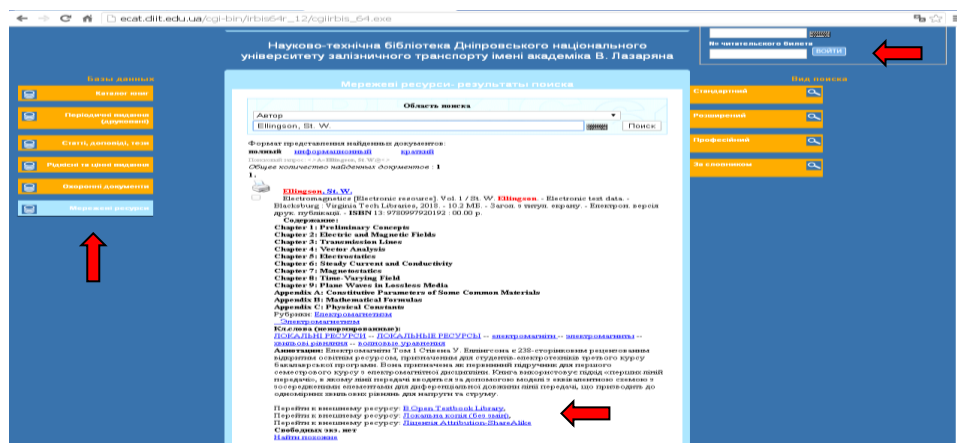

Рис. 2. Стартова сторінка бази даних «Мережеві ресурси»

Такі ж дії проводимо з іншими знайденими документами, які наявні на різних доступних платформах web-простору: універсальні та тематичні цифрові архіви (ROAR (Registry of Open Access Repositories), OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories), SSMOUA (Simple Search Metadata in Open Ukraine Archives); інституційні репозитарії; сайти видавництв тощо. Активно спираємося під час рекомендації літератури на ресурси власної електронної бібліотеки (ЕБ): оцифровані документи з власних фондів, у т. ч. рідкісні та цінні видання (безумовно, за процедурою збереження авторських прав). До речі, підручник О. Васильєва «Авторське право для бібліотекарів» у друкованому та електронному форматах (<https://www.creativecommons.org.ua/1131>) теж є в нашому фонді. Окремим повнотекстовим ресурсом є поки що невелика (117 примірників) база даних бібліотеки ДНУЗТ «Книги, надані автором» (за умови укладання Авторського договору) – <http://ecat.diit.edu.ua/ft/index.html>.

Значну допомогу в комплектуванні навчальною літературою надають ресурси комерційного Видавничого Дому «Центр учбової літератури», що забезпечують доступи до підручників на час передплати.

Як бачимо, у сучасних умовах університетська бібліотека видозмінюється, поступово стаючи провайдером послуг. Бібліотечний фонд як ключовий елемент бібліотеки трансформується: розширюються його формати, типо-видові межі,

відбувається інтеграція традиційного фонду з електронними ресурсами, що збільшує обсяги фонду. Використання електронних ресурсів в якості об'єкта комплектування розширює можливості бібліотеки в обслуговуванні користувачів і забезпеченні зберігання соціально значимого контенту.